

מא באור הגולה

הלכות תענית סימן תקסה

תקסה דין תפלת 'עגנו', ובו ו' סעיפים:

א טיטרא דרב יצחק
רב ששת תענית י"ג
ב ה"א שם ג קל
טו ד ב"ר מאי שקלא
ר שם ה טור לדעתו
ר שם בשם ה"א
ז כפ"ש תפלת יחיד
ח קרי טאומיב דעין
ט"ו ג"ה כדברי רש"י
ק"ה וט"ו
ל ק"ה ב
מ ק"ה וט"ו
נ ק"ה ב
ס ק"ה וט"ו
ט"ז ק"ה ב
י ק"ה וט"ו
יא ק"ה וט"ו

א *יחיד (א) אומר 'עגנו' ב'שומע תפלה'. בין יחיד שקבל עליו תענית (ב) *בין יחיד המתפלל עם הצבור בתענית צבור, לכן שליח צבור שמסדר תפלתו בלחש כ'יחיד דמי וב'שומע תפלה': הגה ואמרו קדם 'פי אהה שומע' וכו', (ג) ולא נחמם ב'יעונה בעת צרה', אלא פשמגייע ליככל עת צרה וצוקה; קסם 'פי אהה שומע תפלת' וכו' (כ"י בשם חוסמות). ולא ישנה ממשבע סבוקה, אפלו כשמתענה יחיד (ד) יאמר 'עגנו' (ה) בצום (ו) תעניתו וכו' (רשב"א סימן סה): **ב** יאם שכת מלומר 'עגנו', אין מתזירין אותו (י) ועגן לעיל סימן רצד סעיף ד (ה); ואם נזכר קדם ששקור בגליו. 'ואמרו בלא התיקה (ז) (לאחר (ח) תפלת): **ג** 'לש' אומרים שאין היחיד אומר 'עגנו' כי אם (ג) במנחה, (ה) שמה יאחזנו בלמוס ונמצא שקרן בתפלתו, אבל שליח צבור אומר גם בתפלת (ו) שחרית *כשהוא מתפלל בקול רם, *שאי אפשר שלא יתענו קצת מהקהל. "ובארבע צומות גם היחיד אומר (ט) בקל תפלותיו, דאפלו יאחזנו בלמוס ויאכל שניף שפיר למימר 'עגנו כיום צום התענית הזה', כיון שתקנו חכמים להתענות בו: הגה ונהגנו בכל הצומות שלא לאמרו (י) פי אם במנחה, מלבד שליח צבור שאמרו שחרית לשמתפלל בקול רם: **ד** 'טוב לומר בתעניות שאחר תפלת המנחה לאחר 'אלהי נצור' וכו' "דבין כל העולמים, גלוי ונדוע לפניך שבזמן שביית המקדש חנם אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבים ממנו אלא הלב ודמו וכו'": ה' 'אין יחיד רשאי לומר שלש עשרה מדות בדרך תפלה ובקשת בתמים, (יא) דדבר שבקדושה הם, אבל אם בא לאמרום (יב) דרך (ט) קריאה בעלמא, אומרום: הגה (יג) וכן אין יחיד לומר סליחות או (י) 'נעבר' (מהרי"ל

באר היטב

קדם שהתחיל רצה אין לאמרו דתני הפסק בתפלה, מ"א, ע"ש: (א) במנחה. כתב ה"א: ת"ל דאפלו מתפלל מנחה גדולה יאמר עגנו, דאפלו יאחזנו בלמוס לא יהיה שקרן בתפלתו דעכ"פ התענה עד הצות, ע"ש. וכתב ט"ז: ונראה דאם רוצה להתפלל בשחרית עגנו וקדלג ביום צום תעניתו הקשות בידו, דאין אין חשש שמה ימצא שקרן, וכן ראוי לעשות. ע"ש: (ד) שחרית. ע"י סימן תקנו כמבתי בשם הש"י שאין לאמרו אפלו הש"י בשחרית כ"ח טעם דאקרי מוטר, ע"ש: (ה) קריאה. בגמ' דבטעמים. כשאומר ויקרא בשם ה' יש להפסיק מצט בין שם לה'. אין לומר הסדרת הקאמונה בעבור כ"א ביה"כ. אין לומר קדם חצות לילה שום סליחה ולא י"ג מדות בשום פנים לעולם חוץ מפיוה"כ, אחרונים, עמ"א: (ו) ונעבר.

(ה) תעניתו. והקשה הש"י דהיאן יאמר צום תעניתו דהוא שקר, שאין הרבים מתענים היום, ע"כ י"ל עגנו כיום צום תעניתו, וכ"כ הב"ח. והמ"א בשם הרשב"א לא כ"כ אלא אפלו יחיד המתענה רשאי לומר תעניתו ולא טחוי לשקרא דא"א שלא יהא אחד בסוף העולם שמתענה היום, ע"ש. והי"ד אהרן הספס עם הב"ח וט"ו. מי שמתענה תענית יחיד ונהיה ש"ע והתפלל, בתורה לא יאמר עגנו בש"ת, דכשהצבור אינו מתענין איהו יאמר עגנו בחננה תפלה, אבל קש"ב לכה"כ ימצא שהתפללו הצבור בלחש והוא צריך לעבר לפני התבה לאמרו, יודו לפני התבה והתפלל בקול רם לצבור ואז יאמר עגנו כיון שיהיו חוור והתפלל בלחש, שכנה"ג, ע"ש. וע"כ תקסי ס"ה: (ז) תפלתו. ג"ל דר"ל בוקא לאחר תפלתו רשאי לומר אבל אם נזכר

באור הלכה

* בין יחיד המתפלל עם הצבור, ואפלו אם הוא מתפלל עם הש"י בשעה גס"פ לא יאמר ב'ת עגנו' עמו, ורק ב'שומע תפלה' לשאר יחידים ואחרונים. כתב המח"אדם: יחיד שאינו מתענה ומתפלל עם הצבור יאמר ב'שומע תפלה' 'עגנו' ויאמר ב'יום תענית צבור זה' 'א"י בשם הב"ח. עד כאן לשונו, ובמאטרמ"דכי השיג על זה, ע"ן שם, ודבריו נכונים, ויחיד שאינו מתענה אין לומר 'עגנו' בשום פנים! * כשהוא מתפלל בקול רם, אבל בתפלה לחש שלו לא יאמר 'עגנו' ב'שומע תפלה', דהוא כשאר יחידים: * שאי אפשר שלא יתענו קצת מהקהל. ע"ן לקמן בסימן תקסו סעיף ג דבעינן בוקא עשרה חסידים, אלא דבאן מברי שלש

משנה ברורה

א (א) אומר 'עגנו' ב'שומע תפלה'. רוצה לומר, שאינו קובע ברכה לעצמו בין 'ואלי לירופא' כמו שליח צבור אלא בוללה ב'שומע תפלה'. וקדלקמה בה"ה: (ב) בין יחיד המתפלל עם הצבור. דבר שליח צבור קבעו ברכה לעצמו בין 'ואלי לירופא' ולא ליחידים: (ג) ולא יתחם וכו'. ואפלו שליח צבור אם שכח לומר 'עגנו' בין 'ואלי לירופא', שאמר ב'שומע תפלה', גס"פ (ה) לא יתחם שם בברכה בפני עצמה, אלא יסיים 'פי אהה שומע' כ'יחיד: (ד) יאמר 'עגנו' וכו'. דלעולם לשפתיה אגש בקרי צבורא: (ה) בצום תעניתו. ולא

מחוי כשקרא מה שאומר בלשון רבים, דאי אפשר שלא יהיה אחר לומר 'ביום צום תעניתו' (א) או 'ביום צום תעניתו', (ד) והעולם נהגו ברמ"א, וכן העתיק ב'דברי יחידים: **ב** (ו) ועגן לעיל סימן רצד סעיף ד וה'. דשם מוכח בסעיף ד (ה) דתכף כשיסיים ב'רפה 'שומע תפלה' אין לו לחור אף-על-פי שלא פתח בברכה שלאחריה, רק אחר תפלתו וקללה ב'אלהי נצור', דקלקמה, ונח הסעיף ה דשם שניף לכאן: (ז) לאחר תפלתו. קדם (י) 'יהיו לרצון!': (ח) שמה יאחזנו בלמוס. שיהיה צריך לאלל כדי להשיב נפשו. וע"ן בט"ז שכתב, דאם רוצה להתפלל בשחרית 'עגנו' וקדלג תבית 'ביום צום תעניתו' הקשות בידו, דאין אין חשש שמה ימצא שקרן: (ט) בכל תפלותיו. ואפלו (י) בתפלת צרכית שקדם תעניתו, דעצם התענית (ט) מתחיל מפערב: (י) פי אם במנחה, ואפלו מתפלל מנחה גדולה יאמר 'עגנו', דאפלו אם יאחזנו בלמוס לא יהיה שקרן בתפלתו, דעל-כל-פנים התענה עד חצות [אחרונים]: ה' (יא) דדבר שבקדושה הם. ואין נאמר כפחות מעשרה: (יב) דרך קריאה. בגמ' ופ"מ: (יג) אין לומר 'האדרת והאמונה' כצבור כי אם ביום הכפורים, (ט) הא יחיד יכול לומר 'האדרת' כל השנה. אין לומר קדם חצות חצות לילה שום סליחות ולא י"ג מדות בשום פנים לעולם, חוץ מפיוה"כ הכפורים [אחרונים]: (יג) וכן אין וכו' או 'נעבר'. אף ד"י"ג מדות

שער השני

(ה) שלשין שלמה: (ז) ב"ח וכו' ונדעת האגדה: (א) פן כשב בנמר שלום דרוצה דבריו האגדה יאמר פן בדי שלא יהיה תפלתו בלשון יחיד: (ד) ע"ן ב'דברי יחידים', ופלו לא אמר אלא השם בלבד [אחרונים]: (י) הנינו להתחלה, ודעיבר יכול לומר אף אחר 'יהיו לרצון' כיון שלא עקר רגליו ע"ה: (י) ה"א ש"א בשם אמר וחוסיא: (ד) דאף שקבי צומות רשאי לאכל בלילה ולא תצרכוהו להפסיק מעבר, מפל טקום שם תענית מתחיל מקצרב, שאם לן שוב אינו רשאי לאכל [הגרי"א בשם הר"ן]: (ט) פרימגדים פאשלי אגרתם:

הַלְבוּת הַעֲנִיּוֹת סִימָן תַּקְסָה

ביאורים ומוספים

סימן תקסה

דין תפילת 'עננו'

[משנ"ב ס"ק א]

אָלָא כּוֹלְלָהּ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִילָּהּ¹¹.

1) ואם טעה היחיד ואמר 'עננו' בברכה בפני עצמה קודם 'רפאנו', כתב הכף החיים (ס"ק ב) שיצא ידי חובה, ואינו חוזר לאומרו ב'שומע תפילה'.

[משנ"ב ס"ק ב]

קָבְעוּ בְּרַכָּה לְעֲצֻמוֹ בֵּין 'גּוֹאֵל' לְ'רֹפֵא'¹².

2) ושליח ציבור המתענה תענית יחיד ועריין לא התפלל בלחש, והציבור בבית הכנסת כבר התפללו בלחש, שהדין הוא שמתפלל חזרות הש"ץ ללא תפילה בלחש [כשאין מי שירוע לעבור לפני התניבה, ראה לעיל (סי' קכד ס"ק ד)]. בתנו האיר (סי' תקסו ס"ק ד) והחיי אדם (כלל קלב ס"א) שמי"מ לא יאמר 'עננו' בחזרת הש"ץ, אלא יאמרנו לאחר גמר תפילתו [ושלא בדעת השירי כנסת המדולה (שם) שכתב שכוין שאינו מתפלל בלחש יאמר 'עננו' בחזרת התפילה].

[משנ"ב ס"ק ג]

אִם שָׁכַח לומר 'עננו' בֵּין 'גּוֹאֵל' לְ'רֹפֵא'¹³, שאומר ב'שומע תפילה'¹⁴, גַּם יֵבֶן לֹא יִתְחַם שֶׁם בְּרַכָּה בְּפִי עֲצֻמָּה¹⁵.

3) ומבואר לעיל (סי' קיט ס"ק טו) שהיינו אם כבר סיים ברכת 'רפאנו' ואמר 'ברוך אתה ה', אבל אם עדיין לא אמר את השם בחתימת הברכה, חוזר ואומר 'עננו' עם חתימה, ואחר כך חוזר ואומר ברכת 'רפאנו'.

4) ואם גם ב'שומע תפילה' לא נזכר שליח הציבור לאומרו, כתב לעיל (סי' קיט ס"ק יט) שגם אם נזכר קודם שהתחיל 'וצה' לא יאמר שם 'עננו', אלא יאמרנו בלא חתימה אחר התפילה קודם 'אלקי נצור' [ראה מה שכתבנו שם].

5) יחיד שטעה וחתם 'העונה בעת צרה' במקום לחתום 'שומע תפילה', דעת הגר"ש איערברך (הליכות שלמה תעניות פי"ג ס"ח, קובץ מבקשי תורה ח"ג עמי רמה, אש"י ישראל פמיד העי' לו) שחוזר לתחילת הברכה, מפני ששינה ממטבע שתיקנו חכמים, וכן דעת הגר"ח קניבסקי (אש"י ישראל שם), ואם נזכר תוך כדי דיבור שהיה עליו לחתום 'שומע תפילה', כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קלב) שאף על פי שהנוסח 'עננו' בחתימת 'העונה בעת צרה' קובע ברכה לעצמו [בחזרת הש"ץ, ואם כן לכאורה נפסקה ברכת 'שומע תפילה' ושוב חתימת הברכה אינה מצטרפת למה שאמר קודם 'עננו'] מ"מ יכול תוך כדי דיבור לתקן ולומר 'שומע תפילה', מפני שהתוכן של 'עננו' הוא מעין ברכת 'שומע תפילה'. מאידך, דעת הגר"צ פראנק (אש"י ישראל שם) שכלל אינו צריך לחזור, משום שגם 'העונה בעת צרה' הוא מעין 'שומע תפילה' [וכמשמעות דעה זו הביא בשו"ת יביע אומר (ח"ז סי' יג) מדברי ההגהות מימוניות המובאים להלן ומשו"ת מהרי"ל החדשות (סי' נה) שהחתום 'העונה בעת צרה' ו'שומע תפילה' לא נחשב כחתום בשתיים, ומשמע שהוא מעין אותו ענין].

וש"ץ ששכח לומר 'עננו' בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו' שדינו שצריך לאומרו ב'שומע תפילה', והתם 'העונה בעת צרה' ו'שומע תפילה', כתב האי"א (בוטשאטש, סי' תקסו ס"א) שיצא ידי חובה, ודעת ההגהות מימוניות (פי' מהל' תפלה אות פ) שאף לכתחילה יש לחתום כך [נפסקו הבי"ח (סי' קיט ד"ה כתב) והמג"א (שם ס"ק ז) בדעת].

[משנ"ב ס"ק ה]

דָּאֵי אָפְשֵׁר שְׁלֵא יִהְיֶה אָחֵד בְּסוֹף הָעוֹלָם שְׂמֵתְעֵנָה הַיּוֹם¹⁶.

6) וכעין זה כתב בספר חסידים (סי' תחלט) שכל התפילות והברכות תיקנו בלשון רבים, שאם לא כן מי שמת לו מת וירש אותו איך יברך ברכת שהחייני וקיימני הוא מר נפש, אבל כשברכתו היא בלשון רבים, לא בשבילו לבר אומר כן אלא אף בשביל אחרים.

[ביה"ל ד"ה בין]

דְּיָחִיד שָׁאֵינוֹ מִתְעַנֶּה אֵין לומר 'עננו' בְּשׁוֹם פְּנִים¹⁷.

7) ואף שבמשנ"ב לקמן (סי' תקסח ס"ק א) כתב שמי שאכל בתענית ציבור יכול לומר 'עננו' ביום צום התענית הזה כיון שתיקנו חכמים להתענות ביום זה, ביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קלא) שדוקא לגבי מי שאינו מתענה כלל הבריע הביה"ל כאן שלא יאמר 'עננו', ואילו מה שכתב לקמן שאומר 'עננו' היינו בשכח ואכל [או שלא הצורך לאכול אלא מעט], שחייב להמשיך התענית, ולכן יכול לאומרו.

ולענין קטן המתענה לשעות מדין 'חנינוך' האם אומר 'עננו', ראה מה שכתבנו במשנ"ב לעיל (סי' תקסב ס"ק ו).

[משנ"ב ס"ק ו]

וְגַם הַסְּעִיף הַיָּשֵׁם שֶׁיֵּךְ לְכַאֲזָן¹⁸.

8) שמבואר שם שבכל חיסרון בתפילה שלא צריך לחזור בעבורו, אינו ראוי להחמיר על עצמו לאומרו בתוך התפילה, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק ט) שהוא משום הפסק, ואם כבר סיים תפילתו, כתב השו"ע שם שראוי לאומרו, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק ח) שיחזור להתפלל בנרבה, ויכול בה את מה שהחסיר.

[משנ"ב ס"ק ז]

לְאִמֵר תְּפִלָּתוֹ¹⁹, קָדָם יִהְיֶה לְרַצוֹן²⁰.

9) ואף שבנוסח 'עננו' מזכיר שמות, מבואר בביה"ל לעיל (סי' קפח סי' ד"ה ואין) שאין איסור לומר תחנונים שיש בהם שמות, ומה שנוהגים שהשוכח 'עלה ויבוא' בברכת המזון של ראש חודש או חול המועד אינו אומרו בתוך שאר 'הרחמן', ומבואר ברמ"א (שם) שהוא משום שיש בו הזכרת שמות, כתב בביה"ל (שם) בשם הבגדי ישע, שכיון שכוונתו לצאת ידי חיוב ברכה יש בזה משום חשש ברכה לבטלה.

10) וכן בשאינו יכול לומר 'עננו' ב'שומע תפילה', וכגון המתענה תענית חלוס בשבת, כתב השו"ע לעיל (סי' רפח סי' ו) שיאמרנו ב'אלקי נצור'.

[שעה"צ ס"ק ו]

אָף אַחַר יִהְיֶה לְרַצוֹן בֵּין שְׁלֵא עָקַר בְּקִלְיוֹ צְרוּן²¹.

11) ולענין מי שלא הוכיר זותן טל ומטר' בחורף וסיים תפילתו, שצריך לחזור לראש התפילה, כתב במשנ"ב לעיל (סי' קיז ס"ק יח) שגם אם לא פסג, מ"מ כיון שאמר 'יהיו לרצון' כבר משלמה תפילתו.

[משנ"ב ס"ק יא]

דְּרַבֵּר שֶׁבְּקִרְשָׁה הַסֵּ²², וְאֵין נֶאֱמָר בְּפָחוֹת מִעֲשָׂה²³.

12) ולענין דברים שבקדושה הטעונים עמידה, כתב לעיל (סי' קנו ס"ק יח) שצריך לעמוד בשעת אמירת 'ברכו' ובשעת עניית 'ברוך ה' המבורך' וזאת מה שכתבנו שם.

ובטעם המנהג לעמוד בשעת אמירת י"ג מידות [בעת קריאת פסוקים אלה בתורה], כתב בשו"ת דבר שמואל (סי' רעו) שעושים

המשך במילואים עמוד 25

מילואים הלכות תענית סימן תקסב המשך מעמוד קודם

כתב שיש מחמירים כמי שאמר הריני בתענית למחר, שחייב להשלים אותו יום וגם צריך לצום יום אחר.

(12) וכן קטן המוחעב לשעות מדין יחיטך, כתב בשו"ת שבט הלי (ח"ח סי' קלא) שנראה שאפשר גם לחנכו לומר יענו בתפילת מנחה שמתפלל קודם שאוכל. מאידך, הורה הגרי"ח קניבסקי (קרא עליו מוטעם פ"א ה"ג ד) שמעולם לא נהגו כן, משום שקטן אינו חייב בתענית, ואף אם יצום כל היום צריך עיון אם יצטרך לומר יענו.

(13) ומי שאכל בתענית ציבור שתיקנו חז"ל, כתב לקמן (סי' תקסח ס"ק א) שיכול לומר יענו בתפילתו, ובמקום לומר ביום צום העניינו יאמר ימים צום התענית הזה, שמשמעו שהוא יום שתיקנו חכמים להתענות בו, אבל אם אכל בתענית יחד לא יאמר יענו כלל. [וראה עוד בענין זה בספר אשי ישראל (פמ"ד ה"ג ל"ג)].

ומי שאינו מתענה כלל, כתב בבחי"ל לקמן (סי' תקסח ס"א ד"ה בין שאף שדעת הח"י אדם שיאמר יענו בשימוע תפילה האמר ימים תענית ציבור זה, מימ דעת המאמר מרדכי שלא יאמר יענו כלל, וכן הסכים הביח"ל שם.

ובביאור החילוק בין מי שאינו מתענה כלל [שאינו אומר יענו] לבין מי ששכח ואכל [שאומר יענו בנוסח שונה], כתב בשו"ת שבט הלי (ח"ח סי' ס אות ד, וחי"ח סי' קלא) שמי ששכח האכל עדיין עיקר התענית עליו ומחייב להשלימה, מה שאין כן מי שכלל אינו מתענה.

[משנ"ב סי' ק"ז]

לענין זה שמתפלל יענו בתוך תפילתו אף שאינו מקיים (14) וכו', ק"ו א"כ להקט"ו (15).

(14) ואף המתענה הצי יום בתענית ציבור שקבעו חז"ל, דעת הגר"ש אויערבך והגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פמ"ד ה"ג ל"ב) שיאמר יענו בשימוע תפילה.

(15) ולגבי מי שקם אחרי עלות השחר ודעתו להתענות עד אחרי חצות אבל לא עד שיעברו שש שעות מהשעה שקם, האם יאמר יענו וכו' ביום צום תעניתו, כתב לעיל (סי' קנו ס"ק ב) בשם המג"א לענין האם נחשב כיוצא אבן לחמתו ואין אכילתו מועילה לו, שאין מחשבים את השעות מתחילת היום אלא שש שעות משעה שקם ממיטתו. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' רפ"ח ס"ק א).

בארצות הברית ששם מתאחר זמן צאת הכוכבים, שדעתו שלמי שחלוש אפשר להקל שבגמר התענית הוא 41 דקות אחר השקיעה, שהוא שיעור הילוך שלושה מילין ורביע אחר השקיעה (לפי מה שכתב שצאה"כ שם הוא 50 דקות אחר השקיעה), שאז מתחיל בין השמשות, ומי שלא קשה לו יהכה עד 50 דקות אחר השקיעה. וכן כתב בשו"ת שבט הלי (ח"י סי' עב, וראה מה שכתב בח"י סי' פ"א אות ו) שמותר להם במקום הצורך להקל שתענית דרבנן מסתיימת בתחילת סוף השקיעה (שהוא תחילת בין השמשות לדעת ר"ת, ראה בבחי"ל לעיל סי' רס"א ס"ב ד"ה מתחלת), וסייב, שכן קיבל מרבותיו שאף לנדהים לחוש לדעת ר"ת יש להורות להקל בזה].

[משנ"ב סי' ק"ח]

[הן לענין שאינו מתפלל יענו].

(9) ובתענית ציבור שלא קיבלו עליהם להתענות אלא עד היציאה מבית הכנסת אחרי תפילת ערבית שמבעור יום, כגון כי בסיון שחל בערב שבת, כתב לקמן (סי' תקס"ט ס"ק ו) בשם הפמ"ג שצריך עיון אם יאמר יענו בחזרת השי"ח וכן הסתפק שם אם יקראו בתורה כציבור בתפילת המנחה].

[משנ"ב סי' ק"ט]

אפילו התענה רק עד מנחה גדולה מתפלל יענו וכו', צ"ע לקמן סימן תקס"ח ס"ק א ובהק"א שם (11) וכו', תפלת מנחה קדם אכילתו (12), א"כ לשא"ל מתחלה, כ"ל ג"כ אינו מתפלל יענו (13).

(10) ואם מתחילה בנוסח קבלת תענית שעות זו אמר בלי נדר, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פט"ז דבר הלכה אותיות כ-ג) שאינה נחשבת בקבלת תענית, ולכן עדיף שלא יאמר יצום תעניתו, וכמו שכתב המשניב להלן (סי' כ"ה) לגבי המתענה בלא קבלה, וראה עוד להלן (סי' כ"ט) מה שכתבנו בענין קבלת תענית בלי נדר.

(11) שם פסק השר"ע שמי ששכח ואכל בתענית שנקבעה ליום ידוע וכגון תענית ציבור או יארצייטו, משלים תעניתו ואינו צריך להתענות יום אחר תחתיו, אבל אם נדר להתענות יום אחד או שנים ושכח ואכל, אף על פי שאתמול קבל על עצמו במנחה, מימ כיון שבתחילת קבלת התענית לא יחדד קבלתו על אותו יום דוקא, אינו חייב להשלים אותו יום וחייב לצום יום אחר, והרמ"א (שם), ראה משניב שם סי' ק"ח.

הלכות תענית סימן תקסב המשך מעמוד מא

עמהם, ומשום שמטיב כזה עם ציבור המתפללים, מפני שכל שיש יותר אימורים כן מתעוררת עליהם יותר מידת הרחמים. אכן, אם לומדים תורה ברכים, כתב שם, שמסתבר שאין להפסיק.

[משנ"ב סי' ק"י]

ד"ר קריאה (14), בנגון וקעמים (15), אין לומר 'האדרת והאמונה' בצפ"ר כי אם ביום הפפורים (16) וכו', קדם תצ"ח לילה (17).

(14) וכיון שהוכח לומר פסוקים בשלימות אין להפסיק פסוק באמצעי [כמבואר בגמ' (מסילת כ"ב, א) 'כל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא פסקין ליה'], כתב בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג סוף סי' כא) שמתאחר שהיהודי אומר את הייג מידות דרך קריאה כלומר בחורה [ולא דרך תחינה ובקשה], ישלים את הפסוק עד סופו עד חיבת יב"ש, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ט תשובה א), מאידך, הפתח הדביר (סי' נ"א ס"ק ח) כתב שאף שקורא אותן דרך לימוד אינו צריך להשלים את הפסוק, כיון שנוכר שעיקר כוונתו להוכיח את מידות הרחמים ודרך בקשה.

כן לתוספת קדושה ואמונת הלכות על ידי ההתעוררות משנינו מצב הגוף משיבה לקימה, ולרמוז על הכתוב (שמות לד ב) 'ונצבת לי שם על ראש ההר', וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תצ"ד ס"ק ג).

(13) ומי שלא סיים לומר ויחי כשהציבור מתחילים לומר י"ג מידות, כתב בשו"ת שבט הלי (ח"י סי' י"ב אות א, וחי"ס סי' כ"ד אות ב) שיפסיק אפילו באמצע הידיו ויאמר עם הציבור, שהרי מותר להפסיק באמירת הידיו לצורך מצוה, כגון לאמירת י"ג מידות שהוא חבר שבקדושה ממש.

ואם הציבור ממהרים באמירת הייג מידות ואחר שסיימו הוא עדיין באמצע אמירתו, כתב הב"ן איש חי (שנה א פ' כי תשא אות ד) שרשאי לסיים, שכן שהתחיל לומר עמהם נחשב שקורא עם הציבור.

ולגבי מי שכבר התפלל ושומע ציבור אחר שאמורים י"ג מידות האם חייב לומר עמהם, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' פ"ט) שאף שמעיקר הדין אין חוב, מימ מנהג העולם להפסיק מלימוד ולענות

מילואים הלכות תענית סימן תקסה המשך מעמוד קודם

ולענין מה שהציבור מפסיקים ביוגה באמירת י"ג מידות בעת קריאת התורה שבתענית ציבור, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תקסו ס"ק ג).
 (15) ואם יש לו ניגון שבו הוא רגיל ללמוד פסוקים אף שאינו קוראם בטעמי המקרא, כתב כשרית אגרות משה (שם) שרשאי לקרוא בו את הי"ג מידות, שגם באופן זה אינו נראה כמתפלל. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרסט ס"ק ו).
 (16) ומה שנהגו לאומרו כל שבת בסדר פסוקי חזרה [לנטח ספר]. כתב האשל אברהם (בוטשאטש, סי' רפא ס"א) שדוקא בדרך עראי אסור אבל בקביעות מותר לאומרו בציבור. וביאר כשרית שבת הלוי (חי' סי' פו) שכיון שאומרים אותו כל שבת נעשה כחלק מהתפילה ומותר לאומרו, אבל כשאומרים אותו בדרך עראי, הדינו דרך שיר ודביקות לא יאמרוהו בציבור, אלא רק ביום כיפור, אך כתב שמימי עדין צריך עיון. והוסיף, שבליקוטי מהרי"ח (סדר תפילת שבת) כתב שיש שאומרים אותו קודם 'הודו', שאז הוא בנדר תפילת יחיד שמוחר

לאומרו. והערך השלחן (סי' רפא ס"ד) כתב שהנהגים לאומרו כל שבת לא חששו למג"א הנ"ל.
 וכענין המנהג שנהגו לשיר בשמחת תורה 'האדרת והאמונה', כתב בהגהות המר"ם בנעט (על השו"ע סי' תרסט, מודפס בסוף חידושי למסכת ברכות) שלדעת המגן אברהם אין לאומרו. אכן, במעשה רב לגר"א (אות רלג) כתב שהגר"א נהג לאומרו ברינה וקול זמרה בשמחת תורה, וביאר כזה הגר"מ גרוס (פסקים ותשובות אלול תשרי, סי' נח) שמה שאין לאומרו בציבור הוא דוקא כשאומרו בתורת תפילה בציבור, ומחמת שבחיו העמוקים, ולכן רק ביום כיפור מותר, כיון שאז אנו בתורת מלאכים, אבל כשאנו אומרו בתורת תפילה בציבור, מותר, ולכן בשמחת תורה שאין אומרים אותו בתור תפילה אלא כשיר ושבת, מותר לאומרו.
 (17) וראה שו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' קה), והליכות שלמה (תפלה פי"ז ארחות הלכה הע' 2).

ולענין הרלקת נר יארציט כשחל ביום טוב, כתב בביה"ל לעיל (סי' תקיד ס"ה ד"ה נר) שאם לא הדליק בערב יום טוב ידליקנו בחדר שאוכל בו, כיון שיש בו משום תוספת אורה, ויותר טוב שידליקנו בבית הכנסת, ובשעת הדלק יתכן שיש להחזיר ככל אופן שהוא, משום שהוא כעין נר של מצוה לכבוד אבותיו.
 ואם חל היארציט בשבת ונזכר בבין השמשות של ערב שבת שלא הדליק נר יארציט, כתב לעיל (סי' רסא ס"ק טז) שמותר לומר לנכרי להדליק נר בעבורו, שנאמר שהעולם נזהרים בו נחשב לצורך גדול.
 (45) מדברי המג"א מבואר שגם בשנה שבה יהיה חשון מעובר ישאר היארציט בכ"ט בחשון, כפי שנקבע בשנה הראשונה, אמנם המטה אפרים (ד"ו קדיש יתום שער ג ס"ז אלה למטה ס"ק ז) פקפק בדבריו, וכתב שאף שאין לוח מדברי המג"א, מי"מ ראוי להחמיר על עצמו לנהוג גם ביום ל' חשון [אם אין שם אבילים אחרים].
 (46) אמנם לענין בר מצוה, כתב לעיל (סי' נח ס"ק מה) שמי שנוול בל' חשון ובשנה שבה נהיה בר מצוה חודש חשון הוא חסר, אינו נעשה בר מצוה עד א' סליט, שאז כבר עבר י"ג שנים שלמות.
 [שעה"צ ס"ק לח]
 מוקמין קאדם על תקנתו וקרינן סי' קנ"ה.⁽⁴⁷⁾

הלכות תענית סימן תקסה המשך מעמוד מה

שבו נמצא, כיון שהיתה לו חזקת חיים, ומספק יש לומר שמת בזמן המאוחר יותר נראה שם שגם במת בבין השמשות היארציט הוא ביום שלאחריו.
 ומי שידע לו רק את השנה שבה נפטר אביו, כתב בקיצור דברי סופרים (עמי תשכ"ב ס"ק כח) שלפי דברי החכמת אדם, לכאורה יש לקבוע את היארציט ביום האחרון של השנה, וכן דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק ז).
 [משנ"ב ס"ק מה]
 קיום קיימת אביו⁽⁴⁸⁾ וכו', בפ"קשה יקיים לת"ש⁽⁴⁹⁾.
 (48) וכשבזמן פטירת המת נמצא האב"ל בארץ אחרת ששם התארך באותו זמן הוא יום לפני או יום אחרי התאריך שבמקום הפטירה, כתבו הגר"מ טוקציניצקי (נשר החיים ח"א סוף פל"ב) ובשו"ת חלקת יעקב (י"ד סי' רלג) שיש לשמור את היארציט כפי התאריך שהיה או במקומו של הנפטר, וביאר החלקת יעקב שהוא משום שנהגו שהטעם העיקרי לשמירת יארציט הוא לכפרה לנפטר [ולא מחמת שהורע מזול של האב"ל], שהרי נתרשלו רבים בענין התענית ונוהרים בעיקר בלימוד משניות וקדיש שהם תועלת לנפטר, ואכן מי שנהג להתענות ביום היארציט, כתב (שם) ראוי שינהג יארציט גם ביום השני, שהרי הוא חושש גם לטעם שבוים זה הורע המזל שלו.
 (49) ומי שיש לו יארציט בחנוכה, כתב בביה"ל לקמן (סי' תרפ"ד ס"א ד"ה ואם טעה) שלא יחשב לפי ימי החנוכה אלא לפי ימי החודש, שהרי לפעמים ראש חודש טבת הוא יום אחד ולפעמים שני ימים.

שבו נמצא, כיון שהיתה לו חזקת חיים, ומספק יש לומר שמת בזמן המאוחר יותר נראה שם שגם במת בבין השמשות היארציט הוא ביום שלאחריו.
 ומי שידע לו רק את השנה שבה נפטר אביו, כתב בקיצור דברי סופרים (עמי תשכ"ב ס"ק כח) שלפי דברי החכמת אדם, לכאורה יש לקבוע את היארציט ביום האחרון של השנה, וכן דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק ז).
 [משנ"ב ס"ק מה]
 קיום קיימת אביו⁽⁴⁸⁾ וכו', בפ"קשה יקיים לת"ש⁽⁴⁹⁾.
 (48) וכשבזמן פטירת המת נמצא האב"ל בארץ אחרת ששם התארך באותו זמן הוא יום לפני או יום אחרי התאריך שבמקום הפטירה, כתבו הגר"מ טוקציניצקי (נשר החיים ח"א סוף פל"ב) ובשו"ת חלקת יעקב (י"ד סי' רלג) שיש לשמור את היארציט כפי התאריך שהיה או במקומו של הנפטר, וביאר החלקת יעקב שהוא משום שנהגו שהטעם העיקרי לשמירת יארציט הוא לכפרה לנפטר [ולא מחמת שהורע מזול של האב"ל], שהרי נתרשלו רבים בענין התענית ונוהרים בעיקר בלימוד משניות וקדיש שהם תועלת לנפטר, ואכן מי שנהג להתענות ביום היארציט, כתב (שם) ראוי שינהג יארציט גם ביום השני, שהרי הוא חושש גם לטעם שבוים זה הורע המזל שלו.
 (49) ומי שיש לו יארציט בחנוכה, כתב בביה"ל לקמן (סי' תרפ"ד ס"א ד"ה ואם טעה) שלא יחשב לפי ימי החנוכה אלא לפי ימי החודש, שהרי לפעמים ראש חודש טבת הוא יום אחד ולפעמים שני ימים.

הלכות תענית סימן תקעא תקעב המשך מעמוד זה

[שעה"צ ס"ק ב]
 דנוקמין סאקנא פמפסקיי'תוספת⁽⁴⁾ וכו', שאין לוח מדברי השלחן ערוך⁽⁵⁾.
 (4) שכתבו פסקי התוספות (תענית פ"א אות כז) שעכשיו כיון שאין אנו בארץ ישראל גם ציבור הריחו כיווד, ולכן נוהגים להפסיק את התענות אם הודמן להם ראש חודש או פורים, ומתענים במקום זה יום אחר.
 (5) אמנם, במשנ"ב לעיל (סי' תיח ס"ק ה) העתיק את דברי המג"א שעכשיו דין הציבור כיון יחיד ומפסיקים בראש חודש ומשלמים ביום אחר.

[משנ"ב ס"ק ד]
 אף אם התחילו מקסיקין⁽³⁾.
 (3) אמנם, לעיל (סי' תיח ס"ק ד) כתב שבאופן זה שלא העלו על דעתם שתחול אהת התעניות בראש חודש, מתענים ומשלמים, כיון שלא רצו במכוון לעקור דין ראש חודש. והוסיף בשעה"צ שם (ס"ק ה), שאף שכתב השערי תשובה (כאן ס"ק ב) שבאופן זה מפסיקין מן הדין, מי"מ בריטבי"א (תענית ט, ב ד"ה אין גורדין) ובטור (סי' תיח) משמע להיפך.

ל' מלפניו סימן קה מרדכי שלימי פרק קמא פתחי

הלכות תענית סימן תקכה תקסו

תקסו דיני תענית צבור, ובו ח' סעיפים:

א בתענית צבור אימר שליח צבור 'עננו' (א) בין 'גואל' ל'רופא' ביהותם 'קרוף אמה ה' (ב) העונה לעמו (ג) ישראל בעת צרה' (ואם שכה, עין לעיל סוף סימן קיט סעיף ד). (ד) 'קורין ויחל' בשחרית ובמנחה, (ה) בין שחל בשני ובחמישי בין שחל בשאר הימים: הגה [*] ומפטרין במנחה ידושו, ובשחרית אין מפטרין חוץ מתשעה באב, (ו) קורין אפלו קשה בערב שבת (מהר"ל). *ואם מהענין בראש חודש, (ז) קורין שחרית פנישת ראש חודש ומנחה בשל תענית (ר"ן ספ"ק דתענית וביי בשם רוקח): **ב** [*] כשהצבור גוזרים תענית על כל צרה שלא תבוא עליהם, וכן בתענית שני וחמישי ושני שאחר הפסח ואחר החג שגוזרים בהם כשצרכו להתענות הצבור, ונהגו הראשונים לומר שליח צבור 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' ולקרות 'ויחל': הגה (ז) מיהו, אם קבעו התענית לפני וחמישי, (ח) אין דוחים פנישת השבוע בשחרית, (ט) אלא קורין בשחרית בפנישה ולעבר קורין ויחל, (י) בלבד (י) שני וחמישי ושני שמתענין אחר הפסח וספוח שקורין שחרית וצרכית ויחל, והכי נהי. ה'ניש שתמהו עליהם

באר היטב

כתב הב"ח ז"ל וזה אינו אלא משום ועבר, אבל סליחות ותחנונים בלא ועבר אין אסור בפיר. אבל חס"ו כתב דאפלו סליחות בלא ועבר אסור משום שפוקדין בסליחות תכריכו לטעם היום קריח שלש עשרה, וכן שהנהגה סליחות שימצא שלש עשרה מרות אותם אין לאמרם אפלו בלא ועבר, אבל אותם סליחות שאין נזכר בהם שלש עשרה מרות ודאי תידי יכול שאינו מתענה, אבל אם מפטרין בו לאכל ואינו יכול להתענה בלא יאמר שהוא מתענה. ט"ו ומ"א, ע"ש. ואם מהענין מפני השוכה יתקום כדי שלמדו ממנו לשוב, הלכ"ט סימן קמב: (ה) וישראל. כתב חס"ו יש חסרון הני כ' תבות 'לעמו' וישראל, אבל נסתח הרמב"ם בפ"ב מקפלה העונה בעת צרה, וכ"ה במשנה פ"ב בתענית: (ג) בה"ב. לפי שמתענים אלו קבעו כל ישראל בכל הארצות ומעוט הם אותם שאינם מתענים, משא"כ

שערי תשובה

[*] ומפטרין במנחה ידושו, ועין בגיב מ"ח סימן קי באם השלישי אינו בקי להפטר ותחנן חלו יודעים יפטרו הם, שהרי קראי בתורה תחלה, ואם גם הם אינם יודעים יפטרו אתם בלי שום קריאה בתורה, ע"ש. וע"ש בב"ש בשער אפרים שער ט סעיף ד: [*] קשה צבור גוזרים, וכן בשו"ת מהם ימים סימן מה באם התענים ע"ית יוצים לקבע צננה, ע"ש, הלעיל סימן תיז מבאר דשפיר וכלים לקבע ע"ש:

לאמרם, ע"כ: (י) ויפטרם, ואפלו אם שואלין אותו אם הוא מהענין יאמר שאינו מתענה, אבל אם מפטרין בו לאכל ואינו יכול להתענה בלא יאמר שהוא מתענה. ט"ו ומ"א, ע"ש. ואם מהענין מפני השוכה יתקום כדי שלמדו ממנו לשוב, הלכ"ט סימן קמב: (ה) וישראל. כתב חס"ו יש חסרון הני כ' תבות 'לעמו' וישראל, אבל נסתח הרמב"ם בפ"ב מקפלה העונה בעת צרה, וכ"ה במשנה פ"ב בתענית: (ג) בה"ב. לפי שמתענים אלו קבעו כל ישראל בכל הארצות ומעוט הם אותם שאינם מתענים, משא"כ

משנה ברורה

כבר כתבו המחבר, חזרו ושנה הרמ"א בשם אור זרוע דאפלו סליחות תידי לומר ביהודי; אבל האחרונים תמהו על עקר הדין, דלמה לא יאמר התידי סליחות, דהוא תחנונים בעלמא? (י) והכפירו דסליחות בלא י"ג מרות יכול תידי לומר: **ד** ויפטרם עננו וכו'. משמע שאם שואלין אותו אם התענה מטר לומר האמת, פניו שאינו עושה להשפכת ולהתפאר, ומפל מקום נכון הוא שפכל פניו יאמר שאינו מתענה כדי שלא להחזיק טיבותא לנפשה, אכן אם מפטרין בו לאכל ואינו יכול להתענה בלא יאמר שהוא מתענה [ט"ו ומ"א]. ופשוט דכל זה פסחם תענית שאדם מקבל על עצמו, אבל בתעניות הקבועין והוא במקום שמקלין בו המון, מצוה לפרסם שמתענה כדי שילמדו ממנו, ולהפך, אם הוא במקום שהעולם מחמירין על עצמם להתענות אף תענית בה"ב וכדומה והוא אין יכול להתענות מפני שהוא חלש, לא יאכל בפרהסיא בפני המון עם אלא בצנעה [פמ"ג]:

באור הלכה

עשה שדעתם להתענות, ורק מחששא שפא לא יוכלו אחרת להתענות בזה אמרנו כיון דעל-פל-פנים יסאר קצט אף לבסוף, לא מתו בשקרא, אבל אם יודע שבשעת הפלה אין עם עשה שרצתם להתענות, אם-כן אינו שליח של צבור לענין תפלת תענית (מאמר מרכזי): * ואם מתענים בראש חודש, עין לקמן סימן תקעב סעיף ב':

א (א) בין 'גואל' ל'רופא'. דכתיב 'ה' צווי וגאלי', (א) וסימף לה 'עננה ה' ביום צרה': (ב) העונה לעמו וישראל וכו'. ובספרים שלנו אימא 'העונה בעת צרה', (ג) וכן העקר: (ג) וקורין ויחל' בשחרית ובמנחה. הנינו בכל תענית צבור, אבל פתשעה באב קורין בשחרית 'פי תוליד בנים' וגו' ומפטרין בירמיה 'אסף אפסם', כדלעיל פסימן תקנט סעיף ד פתג"ה, וכן פמנחה דומה בקריאה לשאר תענית צבור. מה שהקלה אומרים "שוב מתרון אפר" דרף בקשה וכן 'ה' ה' אל נהים וחסון וגו', העולה לתורה וכן המון הקירא (ג) אין אומר אותן פסוקים עם הקלה, רק אחרת כשפימו הקלה, אז קורא המון עם העולה בתורה. (ד) וראוי לומר שהשליח צבור ימתין עד שיסימו פלם ואחרת תחיל לקרות, כדי שישמעו פלם מתורה: (ד) בין שחל בשני ובחמישי. עין לקמן בסעיף ב פתג"ה, דבתעניות שאין קבועין לכל, מנהגו שאין דוחין פנישת השבוע בשחרית: (ה) וקורין ויחל' (ב) בשחרית ובמנחה, (ו) והוא הדין דאמר השליח צבור 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא': (ו) קורין שחרית פנישת ראש חודש. וברצבד אם קרא ויחל' (ז) נראה שאין מחזירין אותו, דיש לסמוך על הירושלמי דסובר דאף לכתחלה קורין ויחל': **ב** (ז) מיהו, אם קבעו התענית וכו'. הנינו אם הצבור גזרו תענית, ולאפוקי תעניות הפתוחין, אפלו אם חלו בשני וחמישי דוחין פנישת השבוע וקורין ויחל' לכלי עלמא: (ח) אין דוחין פנישת השבוע. דהוא פריד, ואין חשוב תענית שלא נתפשט בכל ישראל לדחות פנישת השבוע. ועין באלה רבה שהביא בשם מלבושי-טוב שדעתו לדינא להורות פתשור וכדעת רב שר-שלום דדוחין פנישת השבוע וקורין ויחל', אלא דמפל מקום פניו שנהגו פן אין לשנות המנהג, ועין בכאור הנ"א שדעתו גם-כן לדינא בהמלבושי-טוב, ותמה על הרמ"א, עין שם, אמנם באלה רבה מצד הורות פתמ"א, שפן נמצא באגדה בשם רבתי, עין שם. ומפל מקום פריצבד אם התחילו לקרות פנישת ויחל' אין לתור, פן נראה לעניות דעתי: (ט) אלא קורין בשחרית בפנישה. ומפל מקום השליח צבור אומר (ס) 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' בשחרית ומנחה: (י) בלבד שני וחמישי ושני שמתענין אחר פסח וכו'. לפי שמתענים אלו קבעו בכל הארצות ומעוט

שער הציור

(י) פ"ח ואלה רבה ושני-כנסת הגדולה וכן משמע מן-אברהם להקל, ח"ל פטוריית¹⁸. ותפגן-אברהם מקאר דברי סאר זרוע דכמתו, שפסקים שפסקין לומר סליחות בצבור באמצע הפלה, התידי מתפלתו אין יכול לעשות פן משום הפסק; ובאורו הוא נכון בדברי האור זרוע, אכן לשון הרמ"א דקאמר וכן לא משמע כן, וררף עיון [הגר"א]: (ב) בית יוסף בשם ארחות-חיים: (ג) פן משמע מן-אברהם וכן כתב הגר"א: (ד) אחרונים: (ה) פרי-מנחה: (ו) לעיל פסימן חקן סעיף ג פתג"ה: (ז) שם ביד-אפרים: (ח) עין בכאור הנ"א שדעתו להקלה כדירושלמי, ועל-פל-פנים פריצבד פרידא אין לתור: (ט) פן משמע מאחרונים:

הַלְבוּת תַּעֲנִית סִימָן תַּקְסָה תַּקְסוֹ

ביאורים ומוספים

שהרי כבר קראו אחרי חצות, אמנם, בשם הדברי יואל הביא שצריך לחזור ולקרוא גם במנחה, משום שהן שתי תקנות נפרדות, ותפילת מנחה צריכה קריאה בפני עצמה.

ולקרא את הקריאה של מנחה וכן את ההפטרה מיד אחרי חצות קודם זמן תפילת המנחה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (חיו סי' נג) שבשעת הרחק רשאים לעשות כן, שכן מבואר בגמ' (מגילה ל, ב) שמעיקר הדין זמן קריאה זו הוא אחר חצות.

2) ואם חלה התענית ביום שני או חמישי וטעה וקרא בפרשת השבוע, כתב השערי אפרים (שער ח ס"ק ו) שגם אם נזכר באמצע הקריאה אין מחזירים אותו. אמנם, אם חלה התענית בשאר ימי השבוע וטעה וקרא בפרשת השבוע, כתב השערי רחמים (על השערי אפרים שם, ס"ק סד) בשם המקראי קדוש, שצריך להפסיק ולקרא 'יחל', ואפילו אם כבר החזירו את הספר תורה להיכל יש להציגו ולקראו.

3) ואם חל תשעה באב בשני וחמישי וטעה וקרא בפרשת השבוע, כתב השערי רחמים (שם) שחוזרים וקוראים 'כי תוליד'.

4) ומה שמתחילים הציבור באמירת היציג מידות ביהושע השם אף על פי שהוא אמצע פסוק (והרי מבואר בגמ' (מגילה כב, א) שיכל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקין ליה), כתב השערי אפרים (שער י ס"ה בפתחי שערים שם) שכיון שהציבור אמרים אותם בעל פה ה"ך תחנה ובקשה אין בזה משום יכל פסוקא וכו'. ומה שמפסיקים הציבור באמירת היציג מידות ב'יונה' אף על פי שהוא אמצע פסוק, ביאר בשו"ת תורת חיים (להגרי"ח זונפלד, סי' נח) ש'ב'יונה' פסק הקביה באמירת היציג מידות כשהראה למשה סדר בקשת הרחמים, ולפיכך גם לנו מותר להפסיק שם, ועוד, שהשי"ן משלים מיד את קריאת הפסוק בשליחותם, ובשו"ת אגרות משה (ארו"ח ח"ב סי' קד) כתב שהטעם הוא, כי ניתן כח לציבור להפסיק באמצע פסוק זה. והוסיף, שלכן גם באופן שאומרים הציבור יציג מידות בתחילת הלילה לפני חצות, שבאופן זה אין הבטחה שאינן תחנות חקם, מימי מותר לפסוק ב'יונה', כי ניתן כח לציבור להפסיק באמצע הפסוק ולא מצד סגולת אמירת היציג מידות.

ולענין יחיד האומר יציג מידות ביהדות ואומן בניגון ובטעמים, האם רשאי לפסוק ב'יונה', ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקסה ס"ק יב).

5) ובטעם הדבר כתב הספר חסידים (סי' רנ), משום שהקורא אינו רשאי לקרוא בלשון בקשה כפי שאומרים הקהל, אלא עליו לקרוא את הפסוקים כספור דברים אודות מה שעשה משה.

משנ"ב ס"ק ו

אם קרא יחל' נרצה ש'אין מתוירק אות'.

6) וגם באופן זה, כתב חפ"ח החיים (ס"ק יד) שמימי נראה שהרביעי יקרא את פרשת מוסף ראש חודש.

[ביה"ל ד"ה זאם]

סימן תקעב סעיף ב'.

7) שם מבואר, שאף על פי שאין גזרים תענית על הציבור בראשי חודשים, מימי אם התחילו להתענות על צרה ופגע בהם ראש חודש, הרי אלו מתענים בו ומשלימים את היום בתענית.

משנ"ב ס"ק ח

דהוא תדיר.

8) בדבריו מבואר שהמעלה של 'תדיר' מועילה לא רק להקדים את התדיר לאינו תדיר, אלא אף לחוות את האיני תדיר, ולכן קריאת פרשת השבוע שהיא תדירה דוחה את קריאת 'יחל', וכתב בשו"ת קרן לחד (ארו"ח סי' קמד) שכעין זה הביא המג"א (סי' תרפד ס"ק ב) שמבואר כחוס' בסוכה (נד, ב ד"ה ואמאי) [אכן, כשלאינו תדיר יש מעלה של פרטמי ניסא, כתבו התוס' בשבת (כג, ב ד"ה הדר) שמעלת התדיר מועילה רק להקדים ולא לדחות (פרי"ג סי' תרפד א"א ס"ק ב)].

[שעה"צ ס"ק י]

וקלא קטורין קב"ט.

18) שביאר הט"ז (ס"ק ה) ברעת הרמ"א האוסר ליחיד לומר סליחות או 'יעבור', והיינו שלא יאמר סליחות שמזכיר בהן זכות יציג מידות. ואף שכאן הכריע שלא ברעת הט"ז, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תקפא ס"ק ו) לגבי יחיד האומר סליחות, שבסליחות שבהן נזכרות היציג מידות יחלג תיבות אלו.

[משנ"ב ס"ק יז]

להשפיק ולהתפאר (וכו'), יאמר ש'אינו מתענה' (וכו'), מקבל על עצמו.

19) ולגבי מי שמתפאר בצדקה שנתן, כתב הרמ"א (ירד סי' רמט סי' א) שלא די שאינו מקבל שכת, אלא אפילו מענישים אותו עליה. וכן הביא הדברי תורה (מונקאטש, מהר"ת אות פב) את לשון הירושלמי (חגיגה פ"ב ה"ב) לענין מי שמתענה ומפרסם תעניתו, שנענש על כך באופן חמור.

20) אכן, אם יוכל לומר באופן המשתמע לשני פנים, כתב הנוירות שמשוך (על הט"ז ס"ק ח) שיעשה כן.

ואם כדי להסתיר את תעניתו רוצה לזרוק מאכל שדוגש לו לאשפה, כתב הארוחות חיים (ספינקא, ס"ק ה) בשם שרית יפה ללב (ח"ב אות ג) שאסור לעשות כן, משום שעובר בכך משום 'בל תשחית'. מאידך, השדי חמד (מערכת כל תשוחות עמ' 453) בשם דגמי חיים (החכ"ף) כתב שרשאי לזרוקו בהצנע, משום שנחשב שזרק לצורך דבר מצוה.

21) והמתענה תענית שובבי"ם, כתב הרכי חיים (אות ק"ו) בשם הדברי חיים [מצאנז] שאינו צריך להצניע עצמו, כיון שמחויבים להתענות.

הדברי תורה (מונקאטש, שם) כתב שגם תענית כזו יש להצניע מהציבור, שהרי תכליתה לתשובה על חטאיו ולכן צריכה להיות בהצנע, ולפיכך כתב שאין לעשות פרסום לדבר בקריאת 'יחל' וכו'.

המתענה משום תשובה על חטאיו שנועדו לרכים, כתב בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קמב) שיפרסם את הדבר, כדי שלא יחשדוהו שעתיד ברשתו וגם שילמדו ממנו לשוב בתשובה.

סימן תקסו

דיני תענית צבור

[משנ"ב ס"ק ג]

וקורין יחל' לשפירית וקמנתה. קינו בכל תענית צבורה (וכו'), וכי תוליד קנים (וגו' וכו'), 'הי' ה' אל בחום וחנון וגו' (4) וכו', אין אומר אותן פסוקים עם הקהל.

1) ובטעם קריאה זו בתענית צבור, כתב המחזור ויטרי (סי' רעב) שענין היום הוא בקשת סליחה ורחמים, ובפרשה זו הרי ביקש משה רחמים על עם ישראל, ועוד, שבפרשה זו מבואר שנתעטף ה' כשי"ן והראה למשה רבינו סדר עבודת סליחה ומחילה ויציג מידות של רחמים. והענין השלחן (סי' ס"ב) ביאר, שכיון שרוכח התעניות הן על חורבן בית המקדש, באה הקריאה לרמוז שבשם שכיפר ה' על מעשה העגל ונתן לנו לחוות שניות, כן אנו מקווים שיכפר עונותינו ויבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן.

ובטעם קריאתה במנחה, כתב בספר מטעמים החדש (ח"ב תענית אות א) בשם לקוטי הפרדס שתפילת מנחה היא עת רצון, וגם אבותינו לא נענו אלא בתפילת מנחה כמו שכתוב ב'צחק ילעת ערב', ובאליהו 'בעלות המנחה', וכן בדניאל וכן בעזרא. וראה מה שהביא (שם אות ב) עוד טעם בשם האבודרהם.

ואם התאחר וקרא את הקריאה של שחרית אחרי חצות היום, כתב בשו"ת דבר יהושע (אנרברג, ח"ה סי' ה) שאין צריך לקרוא שנית,

